

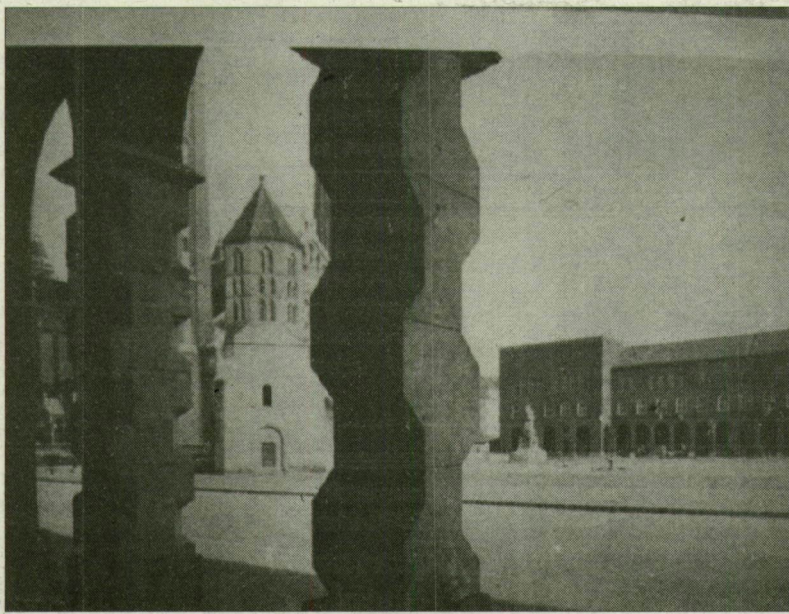
Emlékszünk: a Dóm téren már épült a fogadalmi templom, mellette, megbontott szentéllyel még állt a régi belvárosi templom, és a Templom tér, meg a Palánk házai is épek voltak még, amikor a sors úgy hozta, hogy a trianoni határok miatt a huszas évek elején Szegeden egyetem alakult és a városba költözött a csanádi püspökség. Mindkét intézménynek hely kellett, lehetőleg az új fogadalmi templom mellett. Klebelsberg Kunó vallási- és kultuszminiszter volt, aki 1927 májusában a mai Dóm tér területére kiírta az építészeti tervpályázatot, elindítva ezzel Szeged legrégebbi fennmaradt városképének átalakítását.

„Az eszmei tervpályázat célja – szölte a kiírás – a háború utáni Magyarország egyik legnagyobb szabású építészeti alkotásának – a Szegedi Fogadalmi Templomnak – méltó környezetbe való helyezése, és a templom előtt egy művészi, bennsőséges és ünnepélyes tér kialakítása. A tér három oldalon azonos párkánymagassággal bír, a földszinten árkádokkal ellátott kétemeletes épületekkel övezendő. A tér keleti oldalát három, zárt sorban emelendő egyetemi épület, nyugati oldalát a püspöki palota, déli oldalát a gimnázium udvarának takarása céljából egy keskeny középület foglalná el, amelyek egymással és a templom építészeti kiképzésével összhangban, belső rendeltetésüknek megfelelő diszkrét elhatárolódással képezendők ki. A tér közepén és esetleg a templommal szemben emelendő középület homlokzatán díszes kút vagy emlékmű – pl. hősök szobra – találna méltó helyet. A püspöki palota déli homlokzatára a Boldogasszony sugárút tengelyében szintén alkalmas emlékmű kínálkozik. A boldogasszony sugárútról és az Árpád utcáról jövő forgalom lebonyolítása céljából a déli oldalt lezáró épületnek az egyetemi épülethez és a püspöki palotához való csatlakozásánál a kocsit az épület alatt átvezetendő. A tér elején lévő kis kápolna szükség esetén lebontandó”.

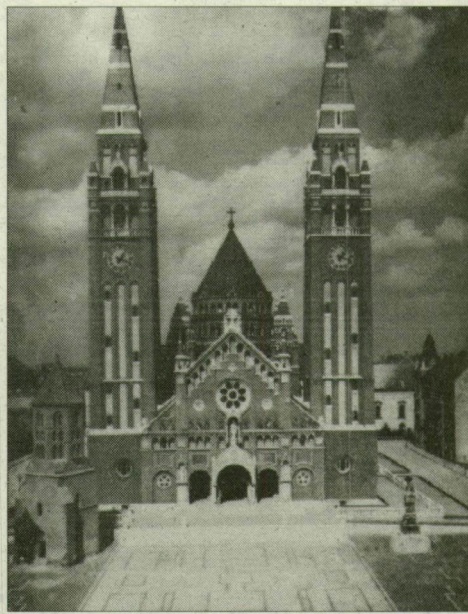
A tervkiírás tehát a fogadalmi templom épületét, annak tömegét és arányait szabta meg, mint az új tér kialakításának elsődleges szempontjait, s a tér teljes egészére, vagyis a templomtól északra eső részre is

Felhasznált irodalom

Varga József: A szegedi Dóm tér; **Bálint Sándor:** Szeged városa; **Novák Ákos:** Településfejlődés, városépítés (tanulmány a Szeged története monográfia készülő IV. kötetéből); **Nagy Zoltán – Papp Imre:** Szeged.

Kilátás a Dóm térre...

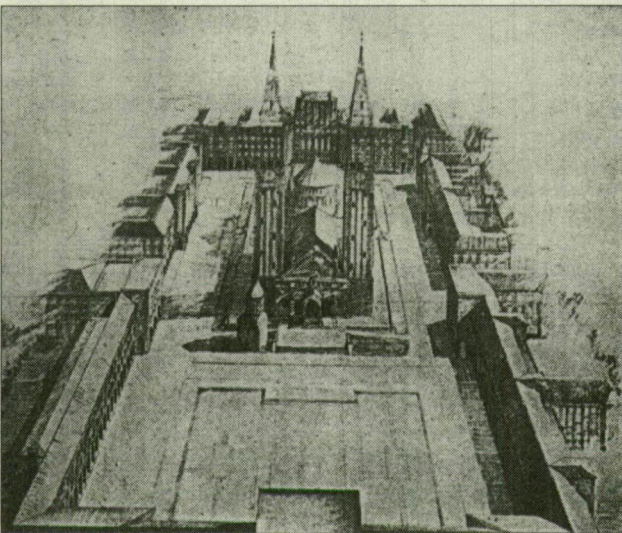
A fogadalmi templom 1930-ban (Auer Lajos felvétele)

A Dóm tér kialakulása 2.

A „félbemaradt” tér

vonatkozott. Ha Rerrich Béla pályanyertes terve teljesen megvalósulhatott volna, akkor ma a templom mögött és két oldalán, a homlokzattól délre eső téglalapírt együtteshez hasonlóan kiképzett épületeket látnánk. A tér teljes Rerrich-féle beépítését úgy képzeljük el, mintha a dóm előtt ma látható U alakú monumentális épületegyüttes a templom mögött tükörképszerűen megismétlődne, és így, hosszú téglalapoként teljesen körüldé a dómot. Mielőtt azonban a pályanyertes tervre és részleges megvalósulására kitérnénk, érdekes elgondolkodni, milyen lehetett volna a tér, a pályázat második és harmadik díjas terve szerint. Rerrich mögött a pályázaton Wälder Gyula terve kapta a második díjat. Elképzelése szerint a fogadalmi templomot kétemeletes, barokk díszítéssel tagolt, részben mandzártdetős, változatos körvonalú épületek vették volna körül. A mostani tér helyén tulajdonképpen három tér alakult volna ki: egyik a dóm előtti, közel négyzetes, enye íveléssel lezárt terület, amelynek árkádos előépítményei szinte a templom két tornyához csatlakoztak volna; másik, amelyet Wälder a Somogyi és Eötvös utcák közé tervezett, és egy harmadik, amely mintegy foglalata lett volna az általa megőrzésre javasolt görögkeleti barokk templomnak. Wälder tervével szemben a harmadik díjas Hány Géza elképzelése nyomán a Somogyi utcától délre építészeti egységes, a mai Aradi vértanúk tere felé nyíló tér valósult volna meg. Hány úgy vélte, meg kell tartani a tér egykori építészeti szellemét, s ennek megfelelően klasszicizáló, fegyelmzett homlokzatú, földszinti árkádsoros épületekkel övezte volna a templomot. Terve szerint a Piarista gimnáziumra (ma a tudomány-egyetem természettudományi karának épülete)

A Dóm tér kialakulásáról szóló krónikánk ott maradt el, hogy Rerrich Béla (1881–1932) építész és kertművész pályamunkája nyerte meg a tér kiépítésére kiírt pályázatot. Rerrich maradandót alkotott, ám tervai mégsem teljesezhettek ki a valóságban. A Dóm tér csak félig olyan, ahogyan ő elképzelte. Déli felének monumentális és egységes épületegyüttese után nem készülhetett el ugyanez a kompozíció tér északi felén is.

A Dóm tér terve Rerrich Béla pályamunkájából

nyíló teret és az Aradi vértanúk terét egyforma stílusú, monumentális hatású épületegyüttes határolta volna.

Mi szölte Rerrich Béla téglahomlokzatú, középkori formákra utaló, de modern összefoglalású épületegyüttese mellett? Mindenekelőtt az, ami a tér déli felét szemlélő számára jól érzékelhető ma is: épületeinek burkolóanyaga, a rozsdabarna klinkertégla színhatásában igen hangsúlyozott keretet ad a nagy tömegű dómnak; épületegyüttese méltóságteljes, a díszítés takarékos, de jól hangsúlyozott; épületformái nyugalmat, enyhét adnak a téren álló embernek, szemben a dóm nyugtalan, zsúfolt, kiismerhetetlen és hatalmas tömegével. Rerrich terve kétségkívül igazi művészi magasságról, artisztikus előkelőségről, az anyag és a formák iránti alkotói alázatról tanúskodik. Elképzeléseit, amelyek alapvetően a svéd és német téglapítészeti formai hatását tükrözik, főként a stockholmi városháza épülete befolyá-

solta – ezt az épületet a helyszínen is megismerte. Wälder Gyula barokk vétetésű, vagy Hány Géza klasszicizáló stílusú építkezésével a hatalmas dóm nem teljesen kiértelt formavilága bizonyára idegenül hatott volna a téren. Érzékeltetésül, hogy Rerrich milyen nehéz építészeti feladatot oldott meg, amikor a fogadalmi templomhoz igazított teret megtervezte, álljon itt egy későbbi szemlélő, a „legszőgedibb”, Bálint Sándor véleménye a dóm épületéről:

„A templom történeti stílusa már az építkezés idejében korszerűtlen volt. Ma már sajnálhatjuk, hogy nem építették föl még az eklektika klasszicizáló szakaszában, amikor az új városképbe jobban beleillett volna. Ha pedig már késlekedtek a fogadalom valóra váltásával, az új egyházművészet eszméihez kellett volna folyamodniok.

A templom külseje egyszer majd radikális egyszerűsítésre szorul, hogy így az épületben kétség-

telenül benne lappangó architektonikus értékek jobban érvényesüljenek, másrészt, hogy az egész templom készségebben hangolódjék Rerrich Béla alkotásának monumentális egyszerűségéhez, keresetlen előkelőségéhez, magasabb művészi színvonalához.”

Rerrich Béla tervét 1928 februárjában fogadták el, és még abban az évben megkezdődött az építkezés. A tervező, mint a pályázati kiírásból is látjuk, szinte eltérés nélkül követte a megadott területfelhasználási rajzot. Megvalósította a tér déli felének ma látható épületegyüttesét, az egyetemi épület és a püspöki palota alatti átjáróval. A régi Templom tér, az amelyet egykor a Dömötör templom, a piarista gimnázium és a Rozália kápolna határolt, ezzel végérvényesen átváltozott. A Rozália kápolnát 1929-ben lebontották és átalakítva a Lechner téren építették fel újra. Ugyancsak lebontották régi piarista gimnázium kora klasszicista stílusú épületét és mindezek után a hajdani Palánk patinás házai sem kerülhették el a pusztulást. Megmaradt viszont a Templom tér közepén álló Szentháromság emlékmű (Köllő Miklós alkotása 1896-ból), amely átkerült a Dóm keleti tornya elé, és megmaradt, mintegy hírvivőként a régi templomból előkerült Dömötör torony is. Rerrich Béla térkompozíciójának nagy érdeme, hogy a kis torony a nagy székesegyház mellett sem vesz el benne. Ugyancsak Rerrichnek köszönhetjük, hogy az építményt ma olyannak látjuk, amilyen. Úgy is mondhatjuk, ő illesztette be a térbe, úgy hogy – Varga József vélekedése szerint – az olasz székesegyházak mellett álló keresztelők kápolnák mintájára alakította ki belső terét, s külsején keveset változtatva a tér szintjén kaput vágott a falba és fölé helyeztette Szeged legrégebbi szobrászati emléket, a Kőbárányt (a dombormű a középkori vár bontásakor került elő). A torony res-

taurálása 1931-ben fejeződött be, ekkor a belső boltozat (ugyancsak Rerrich megoldása) és az oldalfalak megfestésére zártkörű pályázatot írtak ki – nyertese Aba Novák Vilmos lett, akinek falfestményei a torony belsejében ma is láthatóak.

Rerrich Béla elképzelései azonban, ami a térkompozíció egészét illeti, nem váltak teljesen valóra. A huszas évek végi gazdasági válság 1930-ban megakasztotta a kivitelezési munkákat. Az épületegyüttes csak a templom vonaláig készülhetett el. A dóm nyugati oldalánál egészen a hetvenes évek végéig megmaradtak a földszintes házak, ezek helyére épült fel a Somogyi-könyvtár épülete. A munkák abbamaradásával megmenekült a volt Hungária Szálló, és megmenekült a görögkeleti templom is, amelyeket a Rerrich-féle terv egyébként bontásra ítélt.

Ha a mai Dóm téren kalandozunk már, érdemes megemlékezni az árkádsor mögötti folyosón kialakított Nemzeti Emléksarnokról is. A szegedi pantheon története még az árkádsor megépülte előtt elkezdődött: amikor Stróbl Alajos szobrászművész (1865–1926) a századforduló környékén megkezdte a nemzet nagyjait megörökítő portrésorozatát. A művész halálával a terv bevégetlen maradt, de egy évre rá, a hagyatéki kiállítás láttán Klebelsberg Kunó kultuszminiszterben már megfogalmazódott a – régebbiről, gróf Széchenyi Istvántól származó – gondolat felelevenítése. A kultuszminiszter 1929-ben tizenkét mellszobrot vásárolt meg a szobrász özevegétől, és ugyanakkor kötelezte Rerrich Bélát, hogy egy leendő nemzeti pantheon első darabjaként a tér árkádjai alatt helyezze el őket. Rerrich megbízást kapott arra is, hogy az emléksarnok anyagát bővítsse, s így – Varga József adata szerint – 1930-ban már 45 alkotás sorakozott az árkádfolyosóban. A pantheon 1930-as alapítólevele után, leszámítva az 1945 utáni „tisztogatást”, amikor eltávolították például a Werbőczy, Mária Terézia és Ferenc József szobrát, a sorozat folyamatosan bővült. Legutóbb, tavaly Bálint Sándor portréját helyezte itt el a város.

Tavaly. Tavaly még állt az ötvenes évek végén felépített szabadtéri nézőtér, ami tulajdonképpen megakadályozta, hogy a szemlélődő körbepillantva elmerüljön a Dóm tér igazi látványában. Most megteheti. S ha körülnézett, érdemes belegondolnia a tér történetébe, amint azzal a krónikás is megpróbálkozott.